

תוספת מימד: הספרייה למחול בישראל

מאת פאמלה קידרון

בשנה הבאה תחגוג הספרייה למחול בישראל את הבת־מצווה שלה. היא בגרה ונוספו לפעילותה כיוונים חדשים. תחילה נוסדה הספרייה כאוסף של חומרים בתחום תולדות המחול, העתקים של תעודות וספרות המצויים באוספים אחרים בעולם, של חומרים בסיסיים, כדי להעמידם לרשות האמנים, המורים והחוקרים בישראל. באחרונה נהפכה הספרייה לגנוז של תעודות מקוריות, יחידות במינן, ופעילותה הסתעפה.

שתי סיבות עיקריות להתרחבות זו. ראשית, קבוצת ידידי הספרייה הפועלת בניירורק היא בעלת קשרים ענפים בעולם המחול, ובזכות קשרים אלה נתרמו לספרייה בישראל אוספיהם של אנשי־שם, אוספים יחידים במינם. שנית, מפעל תיעוד המחול בישראל. שני אלה הופכים את הספרייה למקור ראשוני של מידע. לפני שמונה שנים היה המחול לאחד ממקצועות הבחירה בבחינות־הבגרות בארץ, ומדי שנה מתרבים הנזקקים לספרייה לצורך עבודות־הגמר של הנבחנים.

עלי־מנת לענות על הצרכים ההולכים וגדלים ולאחסן את האוספים המתרבים במהירות, תעבור הספרייה מביתה שבבנין "הספרייה למוסיקה ומחול", שברחוב ביאליק, ל"בית אריאלה". שם, בספרייה העירונית המרכזית, יוקצו לה חדרים ובהם 160 מ"ר, המצויידים במיוזג־אוויר, עלי־מנת לשמר את הסרטים וסרטי הווידאו הרבים של הספרייה. היא תימצא בקירבת־מקום למרכז התיאטרוני העומד לקום סמוך לספרייה, ולמוסיאון העירוני – הוא "מרכז גולדה". הקטלוגים יוכנסו למחשב הספרייה ויש לצפות להרחבת צוות העובדים.

הספרייה למחול נמצאת בתהליך מואץ של התפתחות.

"תלי את הטייטס על מכונית חיתוך הלחם" – תולדות ספרייה למחול בישראל

הרעיון לייסד ספרייה למחול בארץ היה של אן וילסון, דמות מוכרת בעולם המחול של ניירורק. אן הגיעה לראשונה לישראל לסיור הופעות בשנת 1968, ומשהתברר לה עד כמה דלים האמצעים העומדים לרשות אנשי המחול בתחומי הספרות ויתר מקורות האינפורמציה, החליטה לפעול לתיקון המצב.

"התנאים היו בסגנון 'תלי את הטייטס שלך על מכונית חיתוך הלחם והחליפי תלבושות במטבח'" – היא מספרת – "בכל

מקום אמרו לי הרקדנים שהם זקוקים לרצפת־עץ, לבארים, הם נזקקו לתנאים – ומה לעשות בהם. הכל היה בגדר 'להמציא את הפלייה'. היה ברור, שאפילו מאה כמוני לא יספיקו. התחלתי להרהר, למה הם זקוקים ביותר והגעתי למסקנה, שראשית־כל חסרה ספרייה. זכרתי עד כמה נעזרתי אני באוספי הספרייה שב'לינקולן סנטר', כאשר בניתי את התוכניות שלי."

היא שבה לישראל שנה אחר־כך והחלה לבדוק, מה מצוי בספריות הקיימות. המצאי של ספרי מחול בספריית האקדמיה ע"ש רובין, בבית־הספרים הלאומי ובספרייה העירונית של תל־אביב היה מזערי.

אן החליטה להשתמש בספרייה הפרטית שלה כבסיס ויסדה רשמית את הספרייה למחול בישראל ב־1975. צבי אבני, אז מנהל הספרייה למוסיקה, הסכים שזו תשמש אכסניה לספרייה למחול, ו"קרן טארג" היתה לבסיס הכולל של המוסד החדש.

"ארזתי את הספרים ושלחתי אותם. זמן רב הם היו מונחים על הרצפה. עד שימי סטרום וג'ודי בריין־אינגבר שמו אותם על גבי המדפים," היא נזכרת.

מאוחר יותר אימצה הקרן לתרבות אמריקה־ישראל את הספרייה ולבסוף, ב־1982, נרשמה אגודת ידידי הספרייה כעמותה בניירורק ובאחרונה הוכרה העמותה המקבילה בישראל כמוסד ללא מטרת רווח.

כיום יש לספרייה ועד ידידים בינלאומי ורשימה ארוכה של "יועצים" בניירורק ובמקומות אחרים. תפקידה היחיד של האגודה בניירורק הוא איסוף תרומות לספרייה בתל־אביב. בין יועציה אישים כגון קלייב בארנס, מריה טאלצ'יף ומרס קטנינגהאם. "כדי לזכות בשיתוף־פעולה, פשוט פניתי לכל אלה שהיכרתי אישית," וזה כלל את רוב אנשי המחול ידועי השם בניירורק. אם כי לא כולם פעילים, כמובן, בכל זאת, שמות של כוכבים עוזרים באיסוף התרומות.

הספרייה מעסיקה ספרנית אחת במשרה חלקית, הלא היא גילה טולידאנו, שהיתה בעבר מנהלת אדמיניסטרטיבית של "ענבל", ושני עוזרים במשרות חלקיות, המטפלים בארכיון המחול הישראלי. גיורא מנור הוא היועץ הכללי של הספרייה. הספרייה מתקיימת בזכות תמיכתה של עיריית תל־אביב, המעמידה לרשותה בית ושירותים וספרנית המטפלת בקטלוג והשאלת ספרים, וגם משרד החינוך והתרבות תורם את חלקו.

בזכות קשריהם של חברי אגודת הידידים בני-יורק, נתרמו באחרונה מספר אוספים חשובים לספריה. אסטל סוממס, יו"ר הוועדה בני-יורק, הצליחה לקבל את האוסף העצום של רבקה הארקנס. 88 ארגזים ובהם תקליטים, ספרים וכו' של אוסף זה מונחים במחסני בית-אריאלה לקראת המעבר לשיכון החדש, כי בשיכון הקיים אין מקום לכל אלה.

מבקרת המחול הוותיקה משיקאגו, אן ברזל, שביקרה לא אחת בארץ, החל בשנות ה-30, הסכימה אף היא לתרום את האוסף העשיר שלה, ובו סרטים נדירים ביותר, שצילמה בימי נעוריה, המתעדים את המחול של שנות ה-30 וה-40, בייחוד את ה"באלט רוס". רבים ביקשו לקבל אוסף זה, אבל היא החליטה שמקומו יהיה בארץ.

"אחדים מ-14 הארגזים המכילים חומר יקר-המציאות זה כבר הגיעו לספריה שלנו, "אומרת אן וילסון. "גם פרל לאנג, אננה סוקולוב, יהודית ברין-אינגבר (שהאוסף שלה כולל גם את זה של פרד ברק) וכן פולין קונר ורותאנה בוריס ציוו את אוספיהן לספריה הישראלית."

בין ארכיוניהם של אישי מחול בישראל, הנמצאים באוספי הספריה, אלה של גורית קדמן, ברוך אגדתי, מיה ארבטובה, תהילה רסלר, גרטורד קראוס ורבים אחרים.

לספריה כ-90 סרטים ב-16 מ"מ ויותר מ-450 קלטות וידיאו מכל העולם.

סיפור בלשי: תיעוד המחול בישראל

לפני שנתיים, נתבקשה הספריה לטפל בתיעוד המחול בישראל על כל צורותיו על-ידי ועדת המחול שליד המועצה הציבורית לתרבות ואמנות. תחקירן מפעל התיעוד הוא ד"ר צבי פרידהבר. מפעל זה נערך בשלבים. הראשון, שיסתיים בשנה זו, תיעד את חלוצי המחול של שנות ה-20 וה-30, עד ימי מלחמת העולם השנייה. השלב השני יעסוק בתיעוד להקות המחול והשלישי יתרכז באמני מחול הפועלים בארץ כיום, ולבסוף יגיע תור המחול האתני והעממי.

השלב הראשון כלל רשימה של 24 אישים, ביניהם גורית קדמן, רבקה שטרמן ולאה ברגשטיין. המטרה – איסוף חומר ביוגרפי ותיעודי כאחד.

עבודתו של התחקירן פרידהבר לא היתה תמיד קלה ופשוטה. "אותם חלוצי המחול שעדיין עימנו הם בני שבעים ושמונים," הוא מספר, "אבל רבים כבר הלכו לעולמם ויש צורך לחפש את צאצאיהם וקרובי-משפחותיהם, ידידים ומי שהיו תלמידים. לפעמים היתה העבודה דומה לסיפור בלשי."

למשל, מקץ חודשים של חיפושי-שוא, פגישה מקרית עם מי

שהיתה הפסנתרנית של תהילה רסלר בסטודיו של זו בתל-אביב, הביאה לקשר עם אחותה של הרקדנית ואחיינית שלה. נגלו שתי מזוודות עם מסמכים ותצלומים ובהם כתבי-יד של ביוגרפיה של רסלר, ובו תיאור מרתק של ידידותה בימי עלומיה עם הסופר פראנץ קפקא, וכל תקופתה כתלמידה, אחר-כך כרקדנית ולבסוף כמנהלת אדמיניסטרטיבית בבית-ספרה של גרט פלוקה בעיר דרסדן (כיום, בגרמניה המזרחית, שם מוסיף בית-הספר להתקיים).

"בעזרת תוכניות שנשמרו יכולנו לשחזר את כל דרכה כאמן, לפני עלותה ארצה ובארץ. אנו עוסקים עכשיו בעיבוד החומר."

כל החומר שנאסף נשמר בקופסות ותיקים, ממוין בצורה שיטתית, בהתאם לעצתו של מנהל גנזך המדינה. עד כה קוטלג רק חלק מהחומר ועל כן רובו עדיין אינו עומד לרשות הציבור.

אן וילסון מדגישה את חשיבות האוספים הישראליים ואלה המגיעים מניו-יורק. "למעשה, עברנו את השלב הראשוני של העמדת ספרים וכתבי-עת לרשות הקורא הישראלי. בזכות החומר הראשוני, נהפכת הספריה למחול בישראל למקור עבור חוקרים והיסטוריונים."

גילה טולידאנו מודה, שהיא מקדישה את מירב תשומת-הלב כרגע לארגון החומר התיעודי הזורם לספריה. זמנה מוקדש גם לסטודנטים הזקוקים לאינפורמציה, ואותם היא מפנה אל 3,000 הספרים המצויים ומקוטלגים בספריה למוסיקה שבקומה הראשונה.

מלבד טיפול אישי באלה המכונים עבודות לבחינות או במהלך לימודיהם, נענית הדרישה הרבה מצד מורים למחול לספק הרצאות לתלמידיהם, הבאים לספריה כיתות-כיתות, או שגילה יוצאת אל בתי-הספר בהם הם לומדים. בתחום זה אין ערוך לאוסף קלטות הווידיאו ההולך וגדל של הספריה.

חתונות ערביות ואימהות יהודיות: נושאי מחול בבחינות-הבגרות

לפני כשמונה שנים, העביר מי שהיה אז המפקח הראשי על החינוך הגופני במשרד החינוך, שלום חרמון, החלטה, המאפשרת לתלמידי כיתה י"ב לבחור במחול כאחד מנושאי בחינות-הבגרות, וזאת בצורת עבודה בכתב ו/או יצירה כוריאוגרפית עצמאית וניתוחה. "רוב הנבחנים במחול מגיעים לספריה," אומר חרמון, "כי זה למעשה המקור הכמעט יחיד בו יכולים הם למצוא ספרים, כתבי-עת או חומרים אחרים הדרושים להם לעבודתם."

עובדי הספריה נהפכו למעשה ליועצים בתחום עבודות אלה, בצורה ספונטאנית, בשל הצורך, וגילה גילתה מן הנסיון, שרק מעטים מאלה באים עם רעיון מגובש. "לעיתים קרובות

עלי להתחיל ביעוץ בבחירת הנושא ומבנהו, היא אומרת.

לספריה. אבל לא היה להם מושג ברור מה הם מבקשים להראות לחניכיהם. תחת להראות להם מין סלט של דברים שונים, שאלתי לקבוצת-הגיל, התעניינות מיוחדת וכדומה, עד שהתגבש רעיון ולבסוף פנו אלי המורים שארצה לפני התלמידים.

ההרצאות מבוססות על צפייה בסרטיווידיאו והסברים תוך צפייה ושאלות ותשובות אחריהן.

אן וילסון אף יצרה תוכנית מיוחדת על הבאלט העלילתי, וקלטות אלה, מלוות בקריינות בעברית ובערבית, ניתנות גם להשאלה.

הספריה היתה פעילה גם בהוצאתם לאור של ספרים בתחומי המחול השונים, כולל "השנתון למחול בישראל", שעורכו הוא גיורא מנור.

"עברו שנים מאז היה עלי להחליף תלבושות במטבח ולתלות את הטייטס על מכונית הלחם, נזכרת אן וילסון, "והחלום המשולש שלי על ספרים, מחול וישראל התגשם. הספריה בת 12, חוגגת את הבת-מצווה שלה."

בשנה שחלפה השתמשו 28 סטודנטים כאלה בספריה ובאוספיה, במיגוון נושאים, מ"דיאגילב ותרומתו למחול" ועד "מחולות החתונה הערביים" או "דמות האם היהודיה בשואה כנושא למחול". רק חלק קטן מן התלמידים בחר בנושאים מתחום חקר המחול האתני והעדתי, בשל מיעוט החומר הכתוב בו יוכלו להשתמש. "אנחנו מנסים להתגבר על מחסור זה," היא אומרת, "הדרכת תלמידים בהכנת עבודותיהם נהפכה לשירות ייחודי של הספריה."

ספר לי על מחול: הרצאות במסגרת הספריה

תחום אחר של פעילות שהתפתח בשנים האחרונות הוא הרצאות לתלמידים במסגרת העבודה השוטפת של הספריה. כעשרים קבוצות (כ־600 איש) השתתפו בשנה האחרונה במיפגשים כאלה.

"כשהתחלתי את עבודתי בספריה, לפני שלוש שנים, נתקלתי במורים לא מעטים שהביעו את רצונם להביא את תלמידיהם

בית-הספר למוסיקה ולאמנויות בירושלים קונסרבטוריון "הסדנה"

THE JERUSALEM SCHOOL FOR MUSIC AND ARTS – "HASSADNA"

המחלקה למחול, בית-הספר למוסיקה ולאמנויות – קונסרבטוריון "הסדנה"

★ תנועה ★ בלט קלאסי ★ בלט מודרני ★ להקת בלט

מתקבלים ילדים, בני-נוער ומבוגרים לאחר בחינות-מיון.
השיעורים מתקיימים בבית-הספר "הכרמלי" בשעות אחה"צ בלבד.

בפקוח
משרד החינוך והתרבות
ובשיתוף
עם עיריית ירושלים

Under the supervision of
the Ministry of Education
and in cooperation with the
Jerusalem Municipality

בית-הספר העירוני "הכרמלי", רחוב עמק רפאים 22, ירושלים 93107, ת.ד. 8119, טל' 02-632763 אחה"צ,
"Hacarmeli" Public School, 22 Emek Rephaim Street, Jerusalem 93107, P.O.B. 8119 Tel. 02-632763 P.M.